

ЛЕНІН ЗАЎЖДЫ ЖЫВЫ

Расея на парозе ХХІ стагодзьдзя пакутліва, марудна, але разьвіталася з сваёй камуністычнай ракаўкай, у якой праседзела восем дзясяткаў гадоў. Напэўна, незваротна. Цяпер словы «Расея» і «бальшавізм» ужо ня тоесныя. На зьмену, таксама пакутліва і марудна, прыходзіць нешта іншае, акрэсьліць якое я не бяруся. Але відавочна, Ленін ужо ня ёсьць нацыянальным расейскім героем. І ягоны маўзалей сёньня – адно турыстычная забаўка. Недарэмна адпалі дыскусіі адносна ягонага лёсу. У сёньняшніх расейскіх мэдыях мы бачым іншы вобраз Леніна: грэшны харызматык, які заклаў падваліны найноўшае Расеі, замардаваўшы мільёны людзей і скараціўшы напалову яе тэрыторыю. Такім чынам, ягоная роля ў расейскай гісторыі пакрысе набывае цалкам іншае трактаваньне, чым за Саветамі.

А хто ж такі Ленін зь беларускага гледзішча? Пытаньне зусім ня простае для тых, хто па-ранейшаму жыве ў полі культуры, наскрозь прасякнутага духам саветызму і некрытычнага стаўленьня да камуністычнае спадчыны. Мы жывём у тым самым сьведамасным асяродку, што быў тут і да «перастройкі».

Ленін, насуперак домыслам ахвочых гісторыкаў, у Беларусі ніколі ня быў (у адрозьненьне ад цара Мікалая II, напрыклад). Адпаведна, ягонае стаўленьне да нас фармавалася пераважна зь літаратуры і пэрыёдыкаў. Напрыклад, зь нямецкіх газэтаў, што ён быў чытаў у кавярнях на эміграцыі. Прыпушчаю, што гэтае Ленінава стаўленьне было скажоным. Акурат на гады ягонае эміграцыі і бурапеннае заклотнае дзейнасьці прыпадае нечуваны ўзьлёт беларушчыны. Па-нашаму выдавалася ўжо колькі пэрыёдыкаў, пашыралася кніжніцтва, паўстаў драматычны тэатар. Беларусы гуртаваліся ва ўласных арганізацыях і партыях. Маштаб гэтага руху звонку выглядаў куды большым, чым зь сярэдзіны. Адпаведна, прыступіўшы да развалу імпа-

рыі, Ленін вырашыў «лепей перасаліць, чым недасаліць» – на карысьць Беларусі.

Менавіта ён адстойваў перад паплечнікамі ідэю поўнае незалежнасьці савецкіх рэспублік, востра крытыкуючы сталінскую «аўтанамізацыю».

Урэшце, сама ідэя поўнае беларускае незалежнасьці й абвяшчэньне БНР сталі магчымымі дзякуючы бальшавіцкаму перавароту 1917 году й рэвалюцыйнаму тэрору, якога жажнуліся ўсе народы. Многія сучасьнікі менавіта ў гэтым бачылі прычыну імклівага пашырэньня ідэі незалежнасьці Беларусі, што бачылася альтэрнатываю хаосу.

А па-другое, замірэньне Леніна зь немцамі ды іхнымі хаўруснікамі ў сакавіку 1918 году пакідала беларусам права на самаакрэсьленьне: «Для вызначаных абласьцей зь іх ранейшае прыналежнасьці Расеі ня будзе вынікаць аніякіх абавязацельстваў у дачыненьні да Расеі». У тое міжчасьсе й паўстала БНР. Расея ленінская пакідала Беларусь на вытвор лёсу. Невыпадкова ўжо ад тае пары на акупаванай немцамі тэрыторыі на вачох паўстала беларускае школьніцтва, загучалі беларускія казаньні ў сьвятынях, завірвала грамадзкае жыцьцё. Невераемна, каб гэтак склаўся беларускі лёс за царом ці за Керанкім.

Разам з тым масы беларускіх бежанцаў і разагітваных палітыкамі жаўнераў з маракамі лёгка падпадалі пад уплыў сьвядомае беларускае інтэлігенцыі й уцягваліся ў працэс будаваньня ўласнае сацыялістычнае дзяржавы – БССР.

Такім чынам, можна канстатаваць: каб Уладзімер Ульянаў ня ўздыбіў падбітую Расею й ня кінуў яе ў крывавае колазварот рэвалюцыі й войнаў, справа нацыянальнага вызваленьня беларусаў была б амаль немагчымаю. Ва ўмовах адноснае дэмакратыі й лібэралізму большыню беларусаў пакрысе напаткаў бы лёс нашых братаў са Смаленшчыны й Браншчыны, дзе беларускасьці не знайсці й зь лятарняю ўдзень. Кола сьвядомае беларушчыны было б звужанае да неправаслаўных асьветна-культурных асяродкаў аматараў, дыспэрсна расьсеяных на

абшарах краю. Каб Ленін не ўсталяваў міру ў Берасьці, у тутэйшага людзю засталіся б ілюзіі што да вяртаньня сюды Расеі, і яны паралюшавалі б нацыянальную волю да Волі. Каб ня ленінская авантура з паходам на Варшаву ў 1920 годзе, каб не бальшавіцкі тэрор, каб не бязбожны перасьлед вернікаў, у беларускіх масаў захоўваўся б сантымэнт да Расеі, нават і бальшавіцкай. Каб не стварэньне «незалежнае» БССР, нават у тым куртатым выглядзе 1919 году, не было б традыцыяў найноўшае беларускае дзяржаўнасьці. Менавіта сам факт існаваньня ўласнае савецкае дзяржаўнасьці, фактычна падоранай Леніным, і досьвед унутранага культурнага і гаспадарчага будаўніцтва скансалідавалі нашу нацыю, зрабілі яе гэткай, якой яна ёсьць сёньня. Ідэі сацыяльнае роўнасьці, закінутыя паплечнікамі Леніна ў беларускую ніву, прарасьлі рознымі кветкамі, а перадусім зьліквідавалі каставыя, станавыя, а ўрэшце і непераадольныя маёмасныя адрозьненні паміж беларусамі. У 1991 годзе беларусы былі гамагенным, кансалідаваным народам, што ўваходзіў у новую эру. Атэістычная прапаганда і поўная сэкулярызацыя амаль дашчэнтну сыцерлі між намі і канфэсійныя адрозьненні, што ўспрымаюцца сёньня адно як права асабістага культурнага выбару пры сямідзесяці адсотках індыфэрэнтнага да рэлігіі грамадзтва.

Нас абмінулі самыя жорсткія баі грамадзянскае вайны, што быў разьвязаў Ленін у Расеі, абмінула ягоная высылка інтэлігенцыі ў 1922 годзе, растрэлы закладнікаў і г. д. Таму, зважаючы на рэаліі беларускае гісторыі 1917–1924 гадоў (да сьмерці Леніна), варта зазначыць, што ягоная роля ў стварэньні нашае дзяржаўнасьці выключная, а роля першага бальшавіцкага дыктатара куды сыціплейшая, чым у той самай Расеі, што яго спарадзіла.

СКРАЙНАСЬЦІ СЫХОДЗЯЦЦА, АЛЬБО МАСТАЦТВА ТАТАЛІТАРЫЗМУ

Нават падчас вонкавага знаёмства з помнікамі культуры 1930–1950-х гадоў у Эўропе і Амэрыцы можна заўважыць іх стылёвае падабенства. Папярэдні мастакоўскі нонканфармізм сьцішыўся ня толькі ў шчыра таталітарных краінах. Бесстароньні нэаклясыцызм выяўляецца напрыканцы 1920-х гадоў у творчасьці Пікаса і Кірыко¹, пакрысе да фігуратывізму вяртаюцца нават Малевіч і Лісіцкі. Мастацтва фашыстоўскае Італіі адыходзіць ад футурызму, набываючы рэтраспэктыўныя рысы, у Нямецчыне ізноў вяртаецца югендштэль, а ў савецкае мастацтва паўсюдна пранікае архаічны рэалізм, блізкі духам да перасоўнікаў, хіба што без крытычнае афарбоўкі. Але гэтым жа часам падобныя тэндэнцыі ахопліваюць Амэрыку, Ангельшчыну і нават Францыю... Шырокі глядач 1930-х гадоў у Амэрыцы і Эўропе ня меў падозраньня, што нейкае мастацтва ёсьць «таталітарным», але папросту ўважаў ягоную аптымістычную эстэтыку за сучасную. Ва ўсім заходнім сьвеце шалела ар-дэко, мала чым адрознае ад дэкаратывізму сталінскага часу, шырыўся спартовы рух. ПАЎСЮДНА, ці ня ў кожным мястэчку, ставяцца бэтонныя фантаны зь фігурамі амаль аголеных хлопцаў і дзяўчат, да якіх папрыліпалі спартовыя аксэсуары. Аздаба тагачасных амэрыканскіх хмарачосаў як дзьве кроплі вады супадае з аздабаю маскоўскага мэтрапалітэну, над якой шчыраваў дойдзі зь Пінску Іван Жалтоўскі: бронза, краты, мрамур, рымскія рэгаліі. У Амэрыцы 1930-х гадоў самымі славытымі скульптарамі сталі харват Іван Мештравіч і швэд Карл Мілес –

---

¹ Кірыко (De Chirico) Джорджа (1888–1978) – італьянскі жывапісец, які стаў прадвесьнікам сюррэалізму. Выяўляў загадкавыя сюжэты і пэрсанажаў, якія нагадвалі сон. Супольна з Карлё Кара заснаваў кірунак мэтафізычнага жывапісу.